

TEMA EDİTÖRLERİNDEN

2000’li yılların başından beri, dünya ekonomisinin girdiği yapısal çıkmazlara ve başka her derde deva bir söylem ve politikalar bütünüyle karşı karşıyayız. Söz konusu devanın farklı farklı isimleri var: Yaratıcılık, yaratıcı endüstriler, yaratıcı ekonomi ve yaratıcı kentler. Yaratıcı endüstrilerin ve bu endüstrilerin ürettiği ekonomik değer, istihdam ve ekonomik büyüme gibi kapitalizmin içsel problemlerine çare olacağı düşünülmektedir. Yaratıcı endüstrilerin özellikle sanayisizleşmenin getirdiği işsizlik sorununa çare üreteceği, kent mekânlarını canlandıracağı ve böylece 21. yüzyılın “akıllı” kentlerini yaratacağı iddia ediliyor (Florida, 2005; Landry, 2008).

Bu iddialar, küresel düzeyde kendisine alıcı buldu ve İngiltere, ABD, Avustralya, Güney Kore, Çin ve Türkiye’nin de aralarında olduğu pek çok ülkenin gündemine türlü politika metinleri vesilesiyle girdi. Söz konusu politikalar, uygulanmalarının görece kolay olmaları ve Richard Florida’nın da uluslararası çapta bir politika transferine ön ayak olması ile birlikte farklı bağlamlarda uygulanma şansı buldular (Ross, 2007). Tabii bu politikalar, sorunları ve eleştirileri de beraberinde getirdi.

Yaratıcı iş gücünün, özellikle dijital teknolojilerin dâhil olduğu emek süreçlerinde, ciddi bir tektipleşme ve güvencesizleşme ile karşı karşıya olduğu da sıklıkla dile getirildi (Bulut, 2018; de Peuter, 2011; Hesmondhalgh & Baker, 2011; McRobbie, 2016; Ross, 2003). Halihazırda oyuncak sanayi, film, televizyon, araştırma ve geliştirme, yazılım, dijital oyun, müzecilik, turizm, mutfak sanatları, kütüphanecilik, moda, estetik ve kozmetik dahil çok farklı sektörleri içine alan yaratıcı endüstrilerin nasıl tanımlanması gerektiği, hangi ulusal bağlamlarda nasıl tezahür ettiği, bu endüstrilerde çalışanların farklı

bağlamlardaki deneyimi gibi önem arz eden sorular, yaratıcılığın parlak söylemlerinin gölgesinde kaldı.

Moment Dergi, tam da bu saiklerle medya endüstrilerinin merkezinde yer aldığı bu çatışmalı politikalar ve söylemler bütününe, teorik ve ampirik çalışmalarla katkı sunmak amacıyla elinizdeki sayıyı hazırladı. Teorik çalışmaların yanı sıra, özellikle Türkiye’den saha çalışmalarını literatüre kazandırmaya özen gösterdik. *Moment Dergi*’nin uluslararasılaşması çabalarına paralel olarak, alanın önemli isimleriyle söyleşiler yaptık. Yaratıcı endüstrilere dair kitap çalışmalarının eleştirel değerlendirmesini de sayımıza dâhil ettik.

Moment Dergi’nin bu sayısını kuramsal bir yazı ile açıyoruz. Onur Dursun, sayıya katkısında, literatürde pek karşılaşmadığımız ve yeni sayılabilecek bir yaklaşımla, Frankfurt Okulu’nu tartışmaya dahil ediyor ve bu ekolün, yaratıcı endüstrileri anlamamız açısından faydalı olabileceğini vurguluyor. Dursun, yaratıcı endüstriler ile kültür endüstrisi arasındaki ilişkiyi benzerliklerine işaret ediyor ve buradan devam ederek, Jürgen Habermas’ın “yaşam dünyasının sömürgeleştirilmesi” kavramına başvuruyor. Dursun, yaratıcı endüstriler ve ürünlerinin, yaşam dünyasını sömürgeleştirebildiği gibi aynı şekilde özgürleştirebilecek ikili potansiyelini vurguluyor. Ne var ki, yazar, özellikle sosyal medya alanındaki tekelleşmeye dikkat çekerek, kültürel tüketim pratiklerimizin standartlaştığına dikkat çekiyor; bürokratikleşme ve algoritmaların koşullandırıcı etkileri altında yaratıcı üretimin de tekdüzeleşmesi tehlikesine işaret ediyor. Dolayısıyla Onur Dursun’a göre, yaratıcı endüstri söylemleri ve pratikleri, kültür endüstrisi kavramıyla bir arada düşünüldüğünde kopuştan ziyade bir sürekliliğe işaret etmektedir.

Bu kuramsal katkıyı, Erman M. Demir’in “Türkiye’de Yaratıcı Emek” başlıklı makalesi izliyor. Demir, Türkiye’de yaptığı ampirik çalışma ile yaratıcılık söyleminin özgürleştirici potansiyelini ve sınırlarını test ediyor. Buna göre yazar, Türkiye’deki yaratıcı endüstrilerde istihdam edilen kişilerin, işin verdiği psikolojik hazzı görmekte beraber, rekabetçi olmaktan kaçındıklarını ve iş çevresiyle uyumlu olmak gibi kriterlere önem verdiklerini tespit ediyor. Araştırmadaki bir başka tespit de şu: Çalışanlar, iş güvencesi konusunda hem güvencesizliği kabul ediyor hem de “sabır ve uyum” gibi özellikleri vurguluyor. Bu bulgu önemli, zira bu tip sektörlerde çalışanların kendisini işçi yerine “yaratıcı birey/çalışan” şeklinde tanımladığı düşünüldüğünde, Türkiye özelinde çalışanların kendisini işçi olarak görmeye yakın olabildiği tespiti literatüre bir katkı olarak düşünülebilir.

Sarphan Uzunoğlu, dijital gazeteciliğin krizi ve serbest muhabirler üzerinden, yaratıcı emeğin güvencesizliğini tartışıyor. Yazar, Türkiye'deki siyasi koşullara ek olarak, dijitalleşmenin de gazetecilerin iş güvencesini olumsuz etkilediğini öne sürdüğü makalesinde, emek eksenli çalışmalar üzerinden medya emeğinin dijital haber odalarındaki deneyimine ışık tutuyor. Güvencesizleşme, enformellik, sosyal dışlanma üzerinden kavramsal bir tartışma da yürüten Uzunoğlu, daha sonra bu tartışmayı Türkiye'ye ve dijital gazetecilik alanına taşıyor. Yazar, dijitalleşmenin yaratıcı üretimi tetikleyeceğine ve üreticileri özgürleştireceğine dair genel geçer savların, en azından gazetecilik alanında geçerli olmadığını detaylı olarak, Türkiye'nin içinde olduğu özgün koşulları da hesaba katarak, gözler önüne seriyor. Son dönemde ana akım medya ve gazeteciliğe dair tartışmalarla beraber okunduğunda, Uzunoğlu'nun makalesi, gazetecilik emeğinin vatandaşlık ve demokrasi açısından ne anlama gelebileceğini bir kez daha net bir şekilde ortaya koyuyor.

Gülşah Aykaç ve Esra Sert, yaratıcı emek söylem ve pratiklerini, mimarlık deneyimi üzerinden tartışmaya açıyor. Bu makale, Türkiye'nin inşaata dayalı ekonomisi bağlamında özellikle önem arz ediyor zira milyonlarca ev yapılan bir ülkede, mimar emeğinin görünmezliğini ve güvencesizliğini ortaya koyuyor. Yazarlar, kamusal alanda "yıldız mimarlar" şeklinde karşımıza çıkan kent ve yaratıcı emek tartışmasını, işçileşen mimarlık deneyimleri ekseninde eleştirel bir şekilde araştırma gündemine dâhil ediyor.

Serra Sezgin, Türkiye'deki dijital oyun sektörüne ilişkin saha çalışmasının bulgularına dayandırdığı çalışmayla sayımıza katkı sunuyor. Sezgin, sektördeki beşeri sermaye eksikliğine dikkat çektiği çalışmasında, tam da bu nedenle çalışma koşullarının istenilen seviyede olmadığını belirtiyor. Öyle ki, sektör çalışanları ücretsiz yahut düşük ücretli bir şekilde çalışmak zorunda kalıyorlar. Serra Sezgin, kolektif öğrenme ve çalışma biçimlerine dayalı farklı bir oyun ekosistemi kurulmasının, güvencesizlik ve kurumsallaşma eksiklikleri gibi problemler başta olmak üzere, sektördeki olumsuzlukları giderebileceğini dile getiriyor.

Kardelen Erkmen ve Büşra Arı tamamıza, Güney Afrika'da yaratıcı endüstrilere dair politika ve süreçleri, eşitsizlik ile bir arada düşündükleri yazılarıyla katkı sundular. Erkmen ve Arı, geçmişten kopuşu ve sorunsuz bir ekonomik kalkınma tahayyülünü gündeme sokan yaratıcı endüstri söylemlerinin, özellikle Güney Afrika gibi geçmişi eşitsizliklerle tanımlı bir bağlamda, bu vaatlerini gerçekleştirmekten uzak olduğunu dile getiriyor. Yazarlar, ırksal, sınıfsal ve kentsel eşitsizlikler üzerinden Güney Afrika'nın Apartheid geçmişine ve bugününe baktıkları yazılarında, tarihsel ve kurumsal

eşitsizliklerin, bugünkü yaratıcı endüstri pratiklerini, özellikle eğitim, çalışma ve toplumsal hareketlilik temelinde sürdürdüğünü gözler önüne seriyor.

Tema kapsamında gerçekleştirilen dört görüşmeyi okurlarımıza sunuyoruz. Söz konusu görüşmelerin ilkinin, Simon Fraser Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi Prof.Dr. Dal Yong Jin ile gerçekleştirdik. Araştırmacı ile Kore dalgası “Hallyu”yu ve “Kore modelini” temel alarak, Asya’da yaratıcı endüstrilerinin geleceğini, Batı’yı merkeze yerleştiren dijital eşitsizlikleri aşmak için yaratıcı endüstrilerinin ve yeni iletişim teknolojilerinin, özellikle Küresel Güney için sağladığı olasılıkları ele aldık. Dal Yong Jin, Küresel Güney’in kültür endüstrileri üretimindeki konumu, devlet eliyle kültür politikaları yapımı-yönetimi ve yeni medya dolayımı ile yeni anlatı türleri üretimi olanakları vb. konularda zihin açıcı bir tartışmaya öncülük etti. “Küresel Güney’in kültür politikaları, kültürel emperyalizm ve sömürgecilik deneyimi karşısında nasıl alternatif olacaktır?” sorusunu da tartışmamız için bizlerle paylaştı.

Temamız için bir başka görüşmeyi, halihazırda UCLA Üniversitesi’nde öğretim üyesi olan ve gelecek yıldan itibaren Oxford İnternet Enstitüsü’nde çalışacak Safiya Umoja Noble ile yaptık. Noble ile hem çok ses getiren kitabı *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism* (Noble, 2018) üzerine hem de yaratıcı endüstrilerde ırk ve toplumsal cinsiyet meseleleri üzerine konuştuk. Noble, bizlere tarafsız ve en doğru bilgiyi en hızlı şekilde verdiğini iddia eden arama motorlarının tasarımı ve algoritmik çalışma düzenlerinin, toplumsal süreçlerden bağımsız olmadığını vurguladığı görüşmemizde, interdisipliner çalışmanın katkılarını spesifik örneklerle bizlerle paylaştı. Noble, yaratıcı endüstrilerin tüketiciler için sadece deneyim üretmediğini, aynı zamanda siyaset de ürettiğini hatırlatarak, küresel düzeyde yükselen sağ popülizmler, yalan haber ve *post-truth* tartışmalarının, yaratıcı endüstrilerdeki görünmez siyasal süreçlerle iç içe olduğunu gözler önüne seriyor.

Cornell Üniversitesi İletişim Bölümü öğretim üyelerinden Brooke Erin Duffy ile, *(Not) Getting Paid to Do What You Love: Gender, Social Media, and Aspirational Work* (Duffy, 2017) başlıklı son kitabını ve sosyal medyadaki emek biçimlerini konuştuk. Duffy, “influencer” olarak bilinen sosyal medya emekçilerinin moda alanındaki çalışma deneyimlerinin izini sürdüğü kitabındaki kavramsal çerçeveyi ve bulgularını bizlerle paylaştı. Duffy ile aynı zamanda, yaratıcı endüstriler alanında feminist bir araştırmacı olmanın anlamlarını ve feminist yöntemlerin, araştırma dışında ders vermek açısından ne gibi açılımlar yapmamıza olanak tanıdığını konuştuk. Duffy, moda sektörü için içerik üretkenlerin görünür olma çabaları ile akademik üretim arasında da birtakım bağlantılara

dikkat çekerek, güvencesizliğin mikro stratejilerle nasıl aşılabileceğine dair görüşlerini de bizlerle paylaştı.

Bu sayının dördüncü görüşmesi ise Türkiye'deki Başkent Üniversitesi Yaratıcı Kültür Endüstrileri Araştırma ve Uygulama Merkezi hakkında. Merkezde araştırmacı olarak çalışan Dr. Erman M. Demir ile yapılan görüşme, Türkiye'de yaratıcı endüstrinin nasıl kavrandığını, yaratıcı endüstriler ve üniversiteler arasındaki ilişkinin nasıl şekillendiğini, mevcut kültürel, ekonomik ve siyasi ortamın yaratıcılığı ve yaratıcı endüstrinin gelişimi için nasıl zemin oluştur(a)madığını anlamak açısından satır aralarıyla birlikte okunmalı.

Tema dışı yazılarımıza gelince, oldukça farklı ve zengin bir içerikle Moment Dergi okurları ile buluşmakta. Hüseyin Köse, "Yaratıcı Uzamlar ya da 'Psikocoğrafya' Kavramı Odağında Mekanın Yeniden Üretimi" başlıklı yazısında, fiziksel uzamın etkilerini "psikocoğrafya" kavramı ile tartışıyor. Araştırmacı "psikocoğrafya" kavramının mekânın özgürlükçü ve yaratıcı yeniden üretimine olanak tanıdığını ileri sürerek hegemonik mekâna alternatif yaratma durumunu açıklıyor. Yaratıcı iş yerlerinin giderek birbirine benzeyen yerler haline gelerek işi oyunlaştırdığını düşünecek olursak, Köse'nin makalesinin, yaratıcı endüstrilerdeki iş yerlerini sorunsallaştırmak açısından teorik açılımlar sağladığını düşünebiliriz.

Bilge Narin "A Netnography Study about WAPA as a Mobile Dating Application" başlıklı yazısında, mobil flört uygulamalarından WAPA'nın kullanımı olgusunu toplumsal cinsiyet kimliklerini klişeleştirerek yeniden üretmesi sorunsalı temelinde tartışarak netnografik bir saha çalışması gerçekleştirmektedir.

Tema dışı bir diğer yazımız da Serdar Tuncer'e ait. Tuncer, "Reinterpreting Crisis Communications in the Post-truth Era" adlı makalesinde "post-truth"un olağanlaştığı, hakikatin bulanıklaştığı günümüzde, kurum ve kuruluşların kriz iletişimi için anlatı paradigmasının, dolayısıyla insanların öykü anlatıcılığının olanaklarına dikkat çekiyor.

Özge Güven Akdoğan ise "Kent, Kimlik ve Sanat: Anafartalar Çarşısı ve Kamusal Sanat Üzerine Bir İnceleme" başlıklı çalışmasında, Ankara'da Ulus Tarihi Kent Projesi kapsamında yıkılması planlanan yerlerden Anafartalar Çarşısı'nı, kent belleği ve kamusal sanata "ev sahipliği" açısından ele alıyor. Yazar, kamusal sanatın kent-kentli arasındaki deneyim alanı ve kimliklenmenin aracı olduğunu belirtiyor.

Nihan Bozok ve Mehmet Bozok, "Göçmen İstekleri" Yaklaşımı Işığında Beykoz, Karasu Mahallesi'ndeki Refakatsiz Afgan Göçmen Çocuklarının Yaşamlarını Sürdürme Mücadeleleri" başlıklı yazılarında, Temmuz ve Ağustos 2017'de gerçekleştirdikleri saha

çalışmasını yeni bir kuramsal yaklaşım üzerine temellendiriyor. Nihan ve Mehmet Bozok, entegrasyonun kuramları yerine, göçmenleri aktif özne olarak göç deneyiminin merkezine alan “göçmen istekleri” kuramsal yaklaşımını benimsedikleri makalelerinde, Afganistan’dan gelen refakatsiz göçmen çocukların Karasu Mahallesi’ndeki yaşam deneyimlerini okuyor.

Adem Yeşilyurt bu sayımızda Nicole S. Cohen’in *Writers’ Rights: Freelance Journalism in a Digital Age* (Cohen, 2016) adlı kitabını değerlendiriyor. Cohen’in freelance gazeteciliği yaratıcı emek gücü olarak ekonomi politik bakış açısı ile ele alan çalışmasında Yeşilyurt, çalışmadaki üç önemli noktanın altını çizmekte: freelance gazetecilik mitinin ters yüz edilmesi; freelance gazeteciliğin güvencesizleşmesi; Cohen’in özdüşünümsel bakış açısının gücü. Yeşilyurt, Cohen’in çalışmasındaki zayıf noktalara da dikkat çekiyor. Bunların başında da otoriter rejimlerde gazetecilik ve gazetecilik pratikleri üzerinde kurulan baskı ve demokrasi sorunun üzerinde yeterince durulmaması geliyor.

Okurlarımızı bu sayıdaki yazıları okumaya, tartışmaya ve paylaşmaya davet ediyoruz. Bu sayının gerçekleşmesinde emeği geçen araştırma ve yazılarını *Moment Dergi’ye* ileterek katkı veren yazarlara, görünmez emek gücümüz hakemlerimize ve dergi ekibine –editör yardımcıları, sekreteryaya, dil edisyonu ve tasarım – teşekkürü borç biliriz...

Ergin Bulut

Serhat Kaymas

Mutlu Binark

Kaynaklar

Bulut, E. (2018). One-Dimensional Creativity: A Marcusean Critique of Work and Play in the Video Game Industry. *TripleC: Communication, Capitalism & Critique. Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society*, 16(2), 757–771.

Cohen, N. S. (2016). *Writers’ Rights: Freelance Journalism in a Digital Age*. Montreal; London; Chicago: McGill-Queen’s University Press.

de Peuter, G. (2011). Creative Economy and Labor Precarity: A Contested Convergence. *Journal of Communication Inquiry*, 35(4), 417–425.

- Duffy, B. E. (2017). *(Not) getting paid to do what you love: gender, social media, and aspirational work*. New Haven: Yale University Press.
- Florida, R. (2005). *Cities and The Creative Class*. New York, London: Routledge.
- Hesmondhalgh, D., & Baker, S. (2011). *Creative Labour: Media Work in Three Cultural Industries*. London; New York: Routledge.
- Landry, C. (2008). *The Creative City: A Toolkit for Urban Innovators*. New Stroud, UK: Comedia.
- McRobbie, A. (2016). *Be Creative: Making a Living in the New Culture Industries*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Noble, S. (2018). *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism*. New York: NYU Press.
- Ross, A. (2003). *No-Collar: The Humane Workplace and its Hidden Costs*. PA: Temple University Press.
- Ross, A. (2007). Nice Work if You Can Get It: The Mercurial Career of Creative Industries Policy. In G. Lovink & N. Rossiter (Eds.), *My Creativity Reader* (pp. 17–41). Amsterdam: Institute of Network Cultures.